

Borbás György

Egy évtized a magyar kultúra szolgálatában a Mura mentén és a Kárpát-medencében

Tíz éves a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet¹
Ünnepi rendezvénysorozat 2003. november 6-7.

*...Én dolgozni akarok. Elegendő
harc, hogy a múltat be kell vallani.
A Dunának, mely múlt, jelen s jövőendő,
Egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, melyet őseink vívtak,
Békévé oldja az emlékezés,
S rendezni végre közös dolgainkat,
Ez a mi munkánk; és nem is kevés.*

József Attila: A Dunánál

Idén fennállásának tízéves évfordulóját ünnepli a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Az intézet Lendván (Alsólendva), a mai Szlovénia legkeletibb, a szlovénmagyar határtól alig négy kilométerre levő kisvárosban (Lendava) székel. A település a kiegyezés után, a 19. század végén már járási székhely volt. A Millennium idején 1683-an lakták, ebből 1520 magyar, 153 vend és 10 német élt itt. Az I. világháború után a SzerbHorvátSzlovén Királyság része volt, majd a '40-es években rövid időre ismét Magyarországhoz került, azután Szlovénia kiválásáig Jugoszláviához tartozott. Ma a 7-8 ezres muravidéki magyarság kulturális és szellemi központja a jómódú, barátságos kisváros, élénk kereskedelemmel. A mura-vidéki magyarság a környékbeli falvakban, kisebb-nagyobb szórványban él. Valamennyi községben megalakult a Művelődési Egyesület és legalább egy amatőr művészeti csoport működik.² Immár tíz éve, hogy a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 64. cikkelye értelmében, a *Mura-vidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség* elhatározása nyomán, 1994. január 1.-én alapító okiratba

foglalták a *Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet* működését³ - igazgatójának kinevezték az intézetet ma is sikeresen irányító *Göncz Lászlót* - és létrehozták az Intézeti Tanácsot. Az utóbbinak az első két ciklusban *Zver Ilona*, ma pedig a Dobronaki Magyar Nemzeti Tanács elnöke, *Cár Anna* tanítónő az elnöke.

Az ünnepi alkalomra megjelentetett, az évtized kulturális és szellemi életének történetét bemutató, gazdag eseményei közül a legfontosabbakat felidéző *Muratáj* (az intézet irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóiratának) különszáma méltán választotta mottóul *József Attila* filozofikus mélységű, látnoki bölcs gondolatait. A szakintézmény megalakulása percétől odaadással és hozzáértéssel, szakszerűen fogja össze, szervezi és irányítja a muravidéki magyarság kulturális örökségének, hagyományainak ápolását, mozgalmas történelmének tudományos feldolgozását, anyanyelvének megőrzését.

Gondolatok a *Muratáj* tanulmányai-
ból: „Alapfeladatai szerint a maga
heroikus mindent vállalásával, a ki-
sebbségi muszájherkules megkér-

dőjelezhetetlen legitimitásával igyekszik rendet vágni közösség-szervezés, köz-művelődés, tudomány ezernyi feladata között.¹⁴

„S miként egy világítótorony, az intézet folyamatosan küldi jelzéseit szerte a vidéken, hogy aki tájékozódni akar, ne tévelyegjen a tájékozatlanság és a kisebbségi magány sötétjében. Jelzéseket ad, hogy az emberek jobban megismerhessék saját közösségük értékeitől roskadozó múltját, azaz saját múltjukat, jelenüket s ígéretes jövőjüket, felismerjék hovatarozásukat.¹⁵

„...a magyarság ún. sorskérdései iránti affinitásuk számos, kárpát-mendencei nagyságrendű rendezvény, kulturális program meghatározó erőivé emelte őket. Nem véletlenül szervezték éppen ők hosszú éveken át a Régiók Találkozója programsorozat Identitás Klubját, nem véletlenül jártak éppen ők az élen az újra integrálódó regionális magyar közösségek együttműködésének intézményesítésében.¹⁶

A szomszédos országok közül minden bizonnyal Szlovénia alkotmánya, illetve kormányának kisebbségi politikája biztosítja leginkább (parlamenti képviselő megadásával is) és támogatja költségvetésében is a határon túli magyar közösség kulturális életének hivatalos intézményesülését. Ebben a nem korlátozó légkörben jöhetett csak létre évek során a tartalmas hetilap, a Népiújság (szerk.: *Bence Lajos*), a magyar nyelven is működő Muravidéki Magyar Rádió (szerk.: *Végi József*), a települések művelődési egyesületeinek hálózata, a mura-vidéki irodalom és könyvkiadás kibontakozása⁷, a nemzetiségi érdekvédelmi szervezetek, szövetségek szervezetei, a Muratáj (szerk.: *Varga József*) szellemi műhelye, a magyar TV-szerkesztőség (szerk.: *Zver Ilona*), az író-

csoport, a Mura-vidéki Magyar Tudományos Társaság, a Lendvai Várgaléria Múzeum (ig.: *Gerics Ferenc*), keletkeztek helytörténeti gyűjtemények, megnyílt a Bánffy Magyar nyelvű Könyvesbolt és még sorolhatnánk. A kezdeményezésekhez a szlovén állami költségvetési forrás mellett igyekeztek előbb a szomszédos Zala és Vas megyék szakemberei és szakintézményi segítségét, majd a rendszerváltás után egyre inkább az anyaország állami és pályázati támogatását is megnyerni.

Az eltelt rövid tíz esztendő alatt a térségben mintegy ezer különböző színvonalas rendezvény, program valósult meg, járult hozzá a nemzeti közösségi érzés erősítéséhez, a művelődési szokások kialakításához, a teljesebb élet formálásához - egyben a szlovén többség számára is élményt kínáló találkozókat, együttlétre. A folyamatos pénz-szűke, gazdasági nehézségek közepette a helyi igények, lehetőségek területi sokfélesége ellenére sikerült az értékteremtő, szakmaiságot érvényesítő minőségi munkára helyezni a hangsúlyt. Nehezítette a helyzetet, hogy a korábbi időszakban a tényleges magyar értékek háttérbe szorultak az egykori szövetséges államban különösképpen divatos „nemzetek feletti jugoszláv” értékekkel szemben. A magyar köznyelv gyakorlása és az egyetemes magyarság összetartozására irányuló műsorok szervezése akkoriban szinte lehetetlen volt. A Magyar Művelődési Intézet, miközben a tudatos nemzeti program következetes, szívós megvalósítására törekedett, kerülte a konfliktusok szítását, türelmesen, toleránsan kezelte a helyenként jelentkező, vagy éppen alkalmanként felerősödő, az együttélést megkérdőjelező, mesterségesen szított ellentéteket. A legelmérgesedettebb nemzetiségi poli-

tikai pillanatokban is kompromisszumokra törekedett, és az adott helyzetből a legtöbbet igyekezett kihozni.⁸

Ily módon is sikerült bebizonyítani, mindenki számára nyilvánvalóvá tenni az elvégzett munka létjogosultságát, az intézet küldetésének őszinteségét, hitelét.

A hagyományörzésben kezdetektől a legfontosabb szerepet a műkedvelő, amatőr együtteseknek szánták. Jelenleg a vidéken mintegy 25 művelődési egyesületben 35 műkedvelő csoport működik. Műkedvelő tevékenységet folytatnak, azaz magyar hagyományokat ápolnak a falvakon kívül a kétnyelvű (*Lendvai 1. sz., Göntérházi, Dobronaki és Pártosfalvi*) általános iskolákban is. A csoportok évente összesen mintegy 150 szereplést vállaltak az egész Kárpát-medencében (Vass Lajos Népzenei Verseny, Szatmárnémeti „Hajnal akar lenni” egyéni népdaléneklési verseny). Szlovénia magyarlakta vidéke gazdag népzenei kincsenek felkutatása, dallamkincsenek betanítása a közelmúltban elhunyt Lenti zenetanár, *Horváth Károly* nevéhez fűződik. Az idősebb korúak alkotják a *Hetes Citeraegyüttest*; még a dobronaki kétnyelvű iskolában kezdtek citerázni a *Lusta Banda* tehetséges ifjú zenészei (a napokban jelent meg első CD-jük). A néptáncsoporthoz a zalai, vasi és somogyi táncokat kedvelik. Hosszú ideig a zalaegerszegi *Orsovszky István*, a Zalai Táncegyüttes koreográfusa, majd a nagykanizsai *Papp Ferenc* segítette munkájukat. Hetven évvel ezelőtt majdnem minden magyarlakta településen volt színjátszó csoport. A kilencvenes években azonban már csupán néhány kimagasló - köztük a dobronaki és a hosszúfalusi - színjátszó-csoport működik. Munkájukat és a szavalóversenyek részvevőinek felké-

szítését a nagykanizsai *Schmidt István* irányítja évek óta sikeresen. A hét hímző- és három faragó-szakkör igényes, szép munkáival legutóbb ez év tavaszán mutatkozott be a Zalaegerszegi Építők Móricz Galériájában szépszámu érdeklődő előtt (Felkészítő szakkörvezetők: *Kapros Anikó* és *Kondor Lajos*). A lelkes műkedvelők egyik legnagyobb erkölcsi elismerésének számít a minden év márciusában kiosztott Kulturális Nívódíj.

Az MNMI vezetősége megalakulása kezdetén felkarolta és segítette a térségben dolgozó nagykanizsai dr. *Kerecsényi Edit* és *Bellon Tibor*, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, azóta elhunyt vezetőjének kutató munkáját. 1995-től évente 10-15 fiatal tölti itt nyári terepgyakorlatát. A Muravidéki Magyar Néprajzi Kutatótábor keretében több ezer muzeológiai tárgyat gyűjtöttek a Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény, a leendő Hetési Néprajzi Gyűjtemény és a lendvai Galéria-Múzeum részére. Az Intézet 1996-tól rendszeresen képviselteti magát (1999-ben Lenti Város Önkormányzatával pedig a lendvai várban közösen rendezték) a Magyar Néprajzi Társaság évi szemináriumán, amelyen a kárpát-medencei magyar közösségek legelesebb néprajzi szaktekintélyei vesznek részt. Kiemelkedő eredmény a néprajzi kötetek (tíz kötet!) kiadása, kiállítások rendezése és néprajzi témájú előadások szervezése.⁹

„Nálunk az anyanyelv még szorosabban összefügg a közösség lelki állapotával talán még fontosabb a túlélés szempontjából, mint másutt. Egy ilyen kis közösségnek a nyelv a végső menedéke, hiszen anyanyelvünk mélyen egybefonódik önazonosságunk tudatával. Mélyen a tudatunkba vésődött az a „szabály”, hogy minden nemzet egyik fő

meghatározója az anyanyelv, mert amíg az megmarad, a nemzet is él." - írja ben-sőséges hangvétellő tanulmányának bevezetőjében az Intézet igazgatóhelyet-tese Kepe Lili.¹⁰

Nyelvművelő és irodalomtörténeti előadások (Czine Mihály, Kányádi Sándor, Pomogáts Béla) kiváló előa-dókkal; irodalmi vetélkedők, szavaló-versenyek, Petőfi Sándor Tanulmányi Verseny, irodalmi pályázatok; magyar-orosz (Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház), magyar szintársulatok, bábo-sok és előadóművészek vendégsze-replése; fővárosi színházi látogatások, történelmi, honismereti táborok (Kele-pelő tábor, Mátyás király tábor, Kutatlak tábor, balatonberényi tábor, szőcei Pásztor tábor). Íme, néhány rendezvény-forma és évenként ismétlődő esemény a sok közül.

A rendszerváltás előtti korszakhoz viszonyítva jelentős eredménynek szá-mít, hogy a magyar nemzeti tudat erő-sítését szolgáló szimbólumok, emlék-helyek, emléktáblák terén nagy előre-lépés történt. A kivitelezés egyik moz-gatója az MNMI volt - számolhatott be Göncz László igazgató. A korábban el-helyezett Széchenyi- és Kossuth-emlék-táblák mellett ma már megkoszorúz-hatják Petőfi Sándor, Deák Ferenc (Zsitkóc), Fehér Jani (Hosszúfalu), Zala György, Kakasdi Hajós Mihály, Hadrovics László (Lendva) emléktáb-láját. Felállították Alsólendván (Király Ferenc) és Dobronakon (székelyföldi szobrászművészek) István király szob-rát.¹¹

„Gondolhatjuk, hogy történelmi lép-téssel mérve tíz év egy pillanat csupán. A Művelődési Intézet eddigi sorsában ez a tíz év megítélésünk szerint döntő fontosságú időszak. Céltudatos, okos tevékenységgel telt minden hét, minden

hónap, minden év. A legnemesebb célú közszolgálati intézményként lankadat-lanul építette az itteni magyarság egyik szellemi katedrálisát kulturális érté-keinek megőrzésével, létrehozásával és közvetítésével. A jubiláló Intézet igaz-gatója 1994-ben írta egyik tanulmá-nyában: „Amennyiben érvényt kívá-nunk szerezni nemzeti kultúránknak, anyanyelvünknek, akkor mindenkép-pen kemény munkára van szükség. Annak ellátása nem lehet néhány 'ántoríthatatlan elkötelezett' feladata, hanem nagyobb létszámú csoport gyötrelmes munkája hozhat némi ered-ményt.”¹²

A 10 éves a Lendvai Magyar Nem-zetiségi Művelődési Intézet ünnepi rendezvénysorozat meghívott mura-vidéki, magyarországi és határon túli szakemberek, valamint partnerszervez-tek képviselői részvételével megszer-vezett: „Eszme- és tapasztalatcsere az egyetemes és a mura-vidéki magyar kultúra jövőjéről, különös hangsúllyal a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelő-dési Intézet jövőbeni szerepére” tanács-kozáson elhangzott igazgatói beszá-molóából meggyőződhetnek a hallgatók, hogy az Intézet és munkatársai - a fogyatkozó számú magyar közösségtől igényelt és megkapott bizalommal, széleskörű társadalmi, valamint hat-hatós szakmai segítséggel - igyekeztek sikeresen megfelelni a kihívásnak. A hozzászólásra jelentkezett meghívottak elismerték és példaértékűnek minősít-tették a tíz év munkáját.

Pomogáts Béla, az Anyanyelvi Kon-ferencia elnöke a közelgő EU-csatla-kozással való felkészülés jegyében kívá-natosnak tartaná és javasolta egy, a nyugat pannonvidék önálló arculatát felvázoló, az érintett szlovén-magyar-burgelandi térség kisebbségi és anya-

országi szervezetei bevonásával szervezendő érdemi konferenciát. Felvetette a Makovecz Imre által tervezett kulturális központ építésének és leendő tulajdonlásának kérdését. **Pozsonyecz Mária** országgyűlési képviselő, Lendva Város alpolgármestere válaszában a befejezéshez még szükséges anyagiak előteremtésének gondjairól, a költségek közel másfélmilliárd tollárnyi összegből (~ forint) a szlovén és a magyar kormány részt-vállalásáról szolt.

Dudás Károly, a Vajdasági Kulturális Szövetség elnöke az elhangzott beszámolóból a Mura-vidék kulturális, szellemi építkezéséről győződött meg. A Vajdaság a 60-70-es években előbbre tartott az európai követelményekben. A 90-es években bekövetkezett rombolásból mára megkezdődött a visszatérés, a felemelkedés. A magyar kormány gyorsan és helyesen intézkedett a vízumok kiadásának kérdésében. A lendvai MNMI mintájára a jól működő civilszervezetek munkájának összehangolására, a több lábbon állás jegyében, a korábban központnak tekintett Újvidék helyett, Zentán és Magyar Kanizsán terveznek intézetet létrehozni.

Kálóczy Katalin, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Nemzetiségi és Etnikai Főosztályának főtanácsosa nagyra értékelt, az intézményesülés követendő példájának állította az intézet szakmai munkáját. Fontos jövőbeni feladatnak tartotta az akkreditált, megélhetést is biztosító szakmai képzést.

Huszár László, a CSEMADOK Duna-szerdahelyi Területi Választmány titkára a CSEMADOK szervezetek kulturális missziójáról, a Duna-menti gyermek báb- és színhátszó fesztivál hagyományos sikeréről, a szakmai képzés területeiről és eredményeiről számolt be. Az átépítés befejeztével hamarosan létrejön

a Szövetségi Művelődési Intézetet. Fontosnak tartja az együttműködést és az információ cserét.

Dáné Tibor Kálmán, az EMKE, az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület titkára szerint a Mura-vidék tíz éve nagy siker. Romániában sok szakmai civilszervezet és alapítvány, köztük az EMKE, a Kriza János Néprajzi Társaság, a Múzeumi Egyesület, a Comunitás Alapítvány segíti a szakmai munkát. Romániában egyelőre még hiányzik az intézetalakítás törvényi háttere.

C. Tóth János, a Határon Túli Magyarok Hivatalának kulturális referense szerint is szükséges a 2400 intézmény munkáját összefogó csomópontok rendszerét kialakítani. Megfelelni az intézményesítés és a szakmaiság követelményeinek. Támaszkodni lehetne a magyar igazolványokat kiadó információs irodákra, az egyházi szervezetekre. Elismeréssel szolt a Muravidék és Lendva sikeres tíz esztendejéről.

Szöllősi Vágó László, a Vajdasági Magyar Kulturális Szövetség képviselője Szabadkáról Ericson indiánok közötti kutatásainak riasztó tapasztalatait idézte intő példának a kisebbségi apátia, a „lelki csíra fáradtsága” és az önfeladás fenyegető rémképeit ecsetelve. Védelmet az aktivizálás, a kulturális érdeklődés felkeltése jelenthet.

Pozsony Ferenc, a kolozsvári Erdélyi Kriza Alapítványi Társaság elnöke, a Bábes-Bolyai Tudományegyetem magyar-néprajz tanszék tanára igazán határon kívülinek a moldvai csángók elszigeteltségét tartja. A kutatás és kiadványok megjelentetését, a dokumentáció- és információs bázisok elérhető szolgáltatásainak kiépítését sürgette és ajánlotta a meglévő Kolozsvári dokumentumtár használatát.

Görföl Jenő, a CSEMADOK országos főtitkára tájékoztatott, hogy a Komáromi Sellye János Egyetemen és Nyitrán is folyik népművelő-képzés. A 80-as években a szervezet állami feladatokat látott el. 450-500 településen élő aktivistái segíthetnek a kezdeményezések megvalósításában.

Tomka György, a lendvai Mura-vidéki Magyar Önkormányzat elnöke a politikusok felelősségéről, a szövetségesek megszerzésének szükségességéről beszélt.

Mézes Rudolf, a CSEMADOK Galánta Járás Területi Választmányának titkára szerint feltűnő volt a Felvidék képviselőinek aktivitása. Hasonlóan eleven, tartalmas az év közbeni, „hét-köznapi” együttműködés is. A Kodály hagyományok megtartó erejéről, a Népművelők Vándorgyűlése alkalmainak jobb kihasználásáról szólt. Sajnos Kárpátjáról nem érkezett résztvevő.

A kétnapos ünnepi rendezvényen TV-filmeket vetítettek, a vendégek meg-

tekintették a rövidesen megnyíló Bánffy Kulturális Központ épületét. A helyszíneken ismerkedhettek a Mura-vidékre jellemző hagyományörző munkával és a vidék kulturális értékeivel.

Az MNMI munkatársai 1994-2003: Bacsí Zsuzsanna *művelődésszervező*, Cseke Boján *technikai munkatárs*, Dancs Anna *művelődésszervező*, Gomzi Brigitta *titkárnő*, Göncz László *igazgató*, Göncz Renáta *művelődésszervező*, Göncz Vaupotic Elvira *elárusító a Bánffy Könyvesboltban*, Graj Magdolna *titkárnő*, Halász Alfréd *elárusító a Bánffy Könyvesboltban*, Karakatic Betti *elárusító a Bánffy Könyvesboltban*, Kepe Zoltán *művelődésszervező*, Kepe Lili, *művelődésszervező*, *igazgatóhelyettes*, Lesnjak Ildikó *elárusító a Bánffy Könyvesboltban*, Patyi Zoltán *művelődésszervező*, Simon Mónika *elárusító a Bánffy Könyvesboltban*, Varga Deán, *technikai munkatárs*, Vida Szimóna *a „Szülőföldem magyarul” program referense*.

JEGYZET - a Muravidék ünnepi számának tanulmányaiból:

¹ Göncz László: Egy évtizede a magyar kultúra szolgálatában a Mura mentén és a Kárpát-medencében, p. 12.

² Bacsí Zsuzsanna - Patyi Zoltán: Műkedvelő tevékenység - a nemzeti tudat megőrzésének egyik legszilárdabb védőbástyája, p. 119.

³ Cár Anna: Köszöntő, p. 11.

⁴ Szarka László: Lendvai impressziók, p. 95.

⁵ Komlós Attila: Muravidék világitótornya, p. 91.

⁶ Kálóczy Katalin: Együttműködésben a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel, p. 88.

⁷ Bence Lajos: A könyvkiadás 10 éve. p. 109.

⁸ Zver Ilona: Velünk és értünk, p. 105.

⁹ Lendvai Kepe Zoltán: A muravidéki magyarság művelődési intézete a néprajztudomány szolgálatában 1994 és 2003 között, p. 111.

¹⁰ Kepe Lili: A nemzeti identitás és az anyanyelv szolgálatában, p. 107.

¹¹ MNMI Szakszolgálat munkatársai: Tettek Értékek Események Tíz esztendő válogatott krónikája képben és szövegben, p. 19.

¹² Kútszegi István: Tisztelgő gondolatok a 10 éves Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet évfordulója alkalmából, p. 97.